

TÜRKİYE YAŞ MEYVE SEBZEDE AB İLE REKABET EDEBİLİR Mİ? DOMATES ALT SEKTÖR ANALİZİ

Gülşen KESKİN¹

Cihan NAZLI²

Tijen ÖZÜDOĞRU³

Özet

Türkiye, ekolojik koşulların uygun olması nedeniyle bir çok meyve ve sebze türünde önemli düzeyde üretim yapan ülkelerden birisidir. Bununla birlikte üretimdeki bu avantaj dış ticarete yeteri kadar kullanılamamaktadır. Özellikle tarımsal üretimde Türkiye'ye benzer özellikler gösteren Akdeniz ülkelerinin Topluluk üyesi olmaları ve AB'ye ihracatta topluluk tercihi avantajından yararlanmaları Türkiye bakımından rekabette dezavantaj yaratmaktadır. Nitekim son yıllarda AB pazarlarının yerini Rusya almaktadır. Türkiye'nin yaş meyve sebze ticaretinde rekabetini belirlemede AB ve DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) gibi dış etkenlerin yanı sıra iç dinamikler de önemli olmaktadır. Bu bakımdan pazarlama kanalının karmaşıklığı ve üreticilerin pazarlama kanalında etkin olamaması, arazi parçalılığı, üretim kayıplarının fazla olması, depolama ve muhafaza tesislerinin yetersizliği, işleme sanayinde kapasite kullanım oranının düşüklüğü, hammadde temini nedeniyle işleme süresinin kısalığı sektördeki önemli sorunlardan bazılarıdır. Ayrıca, rekabet açısından özellikle son yıllarda önemi gittikçe artan İTU (İyi Tarım Uygulamaları), izlenebilirlik ve gıda güvenliği konularında da daha fazla ilerleme gerekmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'de gerek üretim, gerekse sanayide kullanım, yurt içi tüketim ve ihracat miktarları dikkate alındığında üretilen sebzeler içerisinde en önemli ürün olan domates alt sektörü incelenmektedir. Sektörde çiftçi düzeyinde üretimden sanayiye ve tüketime kadar olan tüm aşamalar genel olarak anlatılmakta ve son olarak AB ülkeleri ile mevcut durum karşılaştırılarak swot analizi ile güçlü ve zayıf yönler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Domates, Rekabet Analizi, Sebze İşleme Sanayi.

---

¹Dr. TKB, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, gkeskin@aeri.org.tr

²TKB, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, cihannazli@hotmail.com

³TKB, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, tijen@aeri.org.tr

CAN TURKEY COMPETE WITH EU IN FRUIT AND VEGETABLES? TOMATO SUB-SECTOR ANALYSIS

Abstract

Turkey is the one of the important producer countries in fruit and vegetables since ecological conditions are suitable for production. But advantages are not used enough in foreign trade. Mediterranean Countries in the EU, that are similar with Turkey in terms of production, both being EU member and benefit from Community preference are caused disadvantages in competition for Turkey. Thus, recently Turkish import to Russia is getting increase and has taken EU's place. In addition to EU and WTO, internal dynamics are also important in determination of competition in fresh fruit and vegetable trade of Turkey. Some of the problems of the sector are having complex marketing channels, ineffective producers in this channel, fragmented area, high production losses, poor storage and keeping facilities, low capacity use ratio in processing and short process duration because of low raw material supply. On the other hand, monitoring, food safety and Good Agricultural Practices (GAP) which importance has been increasing in competition in recent years need to improve.

In this study tomato sub sector that is the most important product in vegetables as to domestic production, consumption, processing and foreign trade, has examined. All stages from production to process and consumption are introduced and finally current situation is displayed with a SWOT Analysis.

Key Words: Turkey, Tomato, Competition Analysis, Vegetable Process Industry.

1.Giriş

Türkiye, dünya sebze üretiminin %3'ünü üreten ve ekolojik koşulları nedeniyle dünyada üretilen birçok sebze çeşidinin yetiştirildiği önemli ülkelerden biridir. Türkiye'de toplam işlenen alanların %3'ünde sebze yetiştirilmekte ve üretimin %2'si ihraç edilmektedir (Keskin ve Çakaryıldırım 2005; www.fao.org).

Türkiye'de sebze üretiminde açıkta üretimin yanı sıra örtüaltı üretim de uygun ekolojik koşullar nedeniyle önemlidir. Toplam örtüaltı yetiştiriciliğin %96'sını sebze, %4'ünü meyve ve süs bitkileri yetiştiriciliği oluşturmaktadır (Anonim 2007). Seraların yaklaşık yarısına yakınında ise domates yetiştirilmektedir.

Türkiye'nin toplam sebze üretim miktarının yıllara göre değişmekle birlikte %36-40'ini ve son yıllarda toplam sebze ihracatının yaklaşık %50'sini domates oluşturmaktadır. Gıda sanayi içinde en fazla işlenen sebzelerin başında gelen domates, meyve ve sebze işleme sanayinde ve bu sanayinin tüm alt dallarında hammadde olarak kullanılmaktadır (Keskin ve Gül 2004). Türkiye'de beslenme alışkanlığında taze tüketimin ve ev yapımı ürünlerin tercih edilmesi nedeniyle işlenmiş sanayi ürünleri üreten işletmeler genellikle ihracata yönelik faaliyet göstermektedirler (Keskin ve Çakaryıldırım 2003).

Türkiye, uygun ekolojik koşulları, taze sebze tüketme alışkanlığı, genç nüfusunun fazlalığı ve hızlı nüfus artışı ile yüksek iç tüketim nedeniyle iç dinamikleri yüksek bir ülkedir. Bununla birlikte, üretimde karşılaşılan yapısal sorunlar, örgütlenmede yetersizlikler, iyi tarım uygulamalarının (ITU) yaygınlaştırılmasının gerekliliği, sebze pazarlama kanallarının karmaşıklığı, üretici gelirlerinin düşüklüğü, üretimden tüketime kayıpların fazlalığı ve potansiyeli yüksek olmasına karşın düşük dış ticaret payı ile bazı önemli sorunlara da sahiptir.

Bu çalışmanın amacı sahip olunan avantajlar ve dezavantajların irdelenerek önemli üretici ülkeler karşısında Türkiye'nin rekabet edebilirliğini belirlemektir.

2. Türkiye'nin Domates Üretimi ve Dış Ticareti

Türkiye'nin tarımsal üretimi içinde önemli ürünlerin başında gelen domates, 2006 yılı itibari ile bitkisel üretim değerinin %9,9'unu ve sebze üretim değerinin %36'sını oluşturarak, üretim değeri yaklaşık 3,7 milyar dolara ulaşmıştır (Çizelge1). 1995–2006 yılları arasında bitkisel üretim değerinde domatesin payı ise yaklaşık %3 artış göstermiştir.

Çizelge 1: Domates Üretim Değeri ve Bitkisel Üretimdeki Payı (milyon \$; %)

Üretim Değeri	1995	2000	2002	2004	2005	2006
Domates (1)	1.624	2.088	1.811	2.787	2.949	3.736
Sebze (2)	4.874	5.863	5.060	8.036	8.284	10.368
(1/2)%	33,3	35,6	35,8	34,7	35,6	36,0
Bitkisel üretim (3)	23.722	23.807	20.995	31.962	35.082	37.545
(1/3)%	6,8	8,8	8,6	8,7	8,4	9,9

Kaynak : tuik

Türkiye'nin taze domates arz ve kullanımı Çizelge 2'de verilmiştir. Buna göre 1995-2007 yılları arasında taze üretimde 2,6 milyon ton artış, ihracatta ise yaklaşık 300 bin tonluk bir artış olmuştur. İthalat ise tüm yıllarda önemsiz düzeydedir. Üretimdeki artışa verimdeki ve örtü altında

üretimdeki artış etkili olmuştur. 2007 yılında 9,9 milyon ton olan üretimin %30'u sanayi domatesi ve %25'i örtü altı üretimdir.

Çizelge 2: Domates Arz ve Talebi

	1995	2000	2005	2006	2007
Ekim Alanı (ha)	182.699	208.410	201.116	193.909	183.703
Verim (kg/ha)	39,7	42,7	50,0	50,8	54,1
Üretim (ton)	7.250.000	8.890.000	10.050.000	9.854.877	9.945.043
Sanayi domatesi (ton)	1.920.000	1.700.000	2.983.000	2.942.132	2.973.393
Kayıp (15%)	1.087.500	1.333.500	1.507.500	1.478.232	1.491.756
Net taze üretim (ton)	4.242.500	5.856.500	5.559.500	5.434.513	5.479.894
İthalat (ton)	-	-	40	-	-
Taze tüketim (ton)	4.143.973	5.736.601	5.309.358	5.130.316	5.085.659
İhracat (ton)	98.527	119.899	250.182	304.197	394.235

Kaynak: TÜİK, FAO, AİB, USDA ve DPT verileri kullanılarak TEAE tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin domates ihracatı son yıllarda 250.000 tonun üzerinde gerçekleşmiştir. Salça ihracatı ise domates eşdeğeri olarak her zaman taze domates ihracatının üzerinde gerçekleşmiş ve yaklaşık 1 milyon ton taze domates eşdeğerine ulaşmıştır (Keskin vd. 2007).

Türkiye'nin domates ihracatı Şubat ayından itibaren Haziran ayına kadar artış göstermekte ve daha sonra açıkta üretimin yoğun olduğu Temmuz ayında en düşük seviyesine ulaşmaktadır. İhracat en düşük seviyesini Temmuz ve Kasım aylarında, en yüksek seviyesini ise Mayıs ve Haziran aylarında göstermektedir (Keskin vd. 2007).

İç pazarda hal yasası uygulamaları, dış pazarlarda ise standartlar, gıda güvenliği ve istenen çeşitlerde üretim yapılması ticarete yön vermektedir. Önemi gittikçe artan iyi tarım uygulamalarına (İTU) ilişkin düzenlemeler ise Türkiye'de 8 Eylül 2004 tarihinde yürürlüğe girmiş ve üretilen ürünlerin kontrol ve sertifikasyonunu yapmak üzere 11 özel kuruluşa yetki verilmiştir. İTU'a ait sertifikalandırmalar EUREPGAP ile başlamış ve 2006 yılı itibariyle EUREPGAP sertifikasına sahip üretici sayısı 3222'e ulaşmıştır. Bununla birlikte küçük işletmelerin ve üreticilerin önemli bir kısmının İTU konusunda yeterli bilince ulaşmaması nedeniyle bu konuda kamu kuruluşlarına ve büyük perakendeci kuruluşlara önemli görevler düşmektedir (www.tarim.gov.tr).

Tam üye olmayı hedeflediğimiz ve ihracatımız açısından da önemli olan AB'de yaş meyve ve sebze ile ilgili temel düzenlemeler OPD (Ortak Piyasa Düzeni) kapsamında yapılmaktadır. Sistem genel olarak ürünlerin

sınıflandırılması, üretici örgütleri, branşlar arası örgütler, müdahale düzenlemeleri ve üçüncü ülkelerle ticareti düzenlemektedir (Anonim 2006a). Türkiye'deki temel düzenlemeler ise Yaş Meyve ve Sebze Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Haller Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname ve 2007 yılında bunda değişiklikler getiren 5652 sayılı yasadır. Bunun dışında standartlar ve uygulamalarla ilgili olarak TSE (Türk standartlar enstitüsü), KKG (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü) ve Dış Ticaret Müsteşarlığı da ilgili kuruluşlardır.

AB'de üretici örgütleri sistem içerisinde etkin bir şekilde yer almakta ve yaş meyve ve sebze pazarlamadaki payları ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte üretimin yaklaşık %50'si 1400 civarındaki üretici örgütü kanalıyla pazarlanmaktadır (Anonim 2006a). Türkiye'de ise üretici örgütleri ile ilgili yasal düzenlemeler olmasına karşın pazarlamada etkin bir rol aldıkları söylenemez.

3.Domates Alt Sektörünün Genel Özellikleri ve Mevcut Durum

Türkiye'de her ilde domates tarımı yapılabilmeyle birlikte örtü altı üretimi Akdeniz bölgesinde, sanayi tipi domates üretimi ise hammaddeye yakınlık nedeniyle Marmara ve Ege Bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Türkiye'de domates özel sektör tarafından kurulan fabrika ve işletmelerde sanayi üretimine dönüşmektedir. İmalat sanayi işyeri sayıları ve üretim miktarları 10 kişiden fazla istihdamın olduğu işletmeler için istatistik olarak ifade edilmektedir. Bu işletmeler toplam üretimin büyük kısmını kapsamaktadır. Domates salçası üretiminin 2004 yılında yaklaşık %75'i 11 firma, 2005 yılında ise %67'si 13 firma tarafından üretilmiştir. Sanayi işletmeleri genel olarak ileri ülkeler düzeyinde ve modern tesislerden oluşmasına karşın, imalathane düzeyinde üretim yapan işletmeler de mevcuttur. Üretilen domatesin yıllık ortalama %15 ile %20'si sanayide işlenmektedir. Her yıl sanayide işlenen domatesin %80-90'ı ise salça sanayinde kullanılmaktadır. Günümüzde yaklaşık 100 işletme ve tesiste konserve sanayinin diğer ürünlerinin yanı sıra ağırlıklı olarak domates salçası üretilmektedir (Keskin vd. 2007).

Türkiye'de taze domates üretimi daha çok iç pazara, yaklaşık %80'i çiftçi ile sözleşmeli üretim yapan domates işleme sanayi ise ihracata yönelik bir yapıya sahiptir. Nitekim üretilen salçanın yaklaşık %50'si, kurutulmuş domatesin %90-95'i ihraç edilmektedir. Son yıllarda yüksek katma değer yaratması ve yurt dışından talep olması nedeniyle kurutulmuş domates üretimi 100 bin ton domates eşdeğerini aşmıştır (Keskin vd. 2005).

4.Sektörün Rekabet Gücü

Türkiye'de domates ekim alanı 2006 yılında yaklaşık 194 bin hektar, AB'de önemli üretici ülkeler olan İtalya'da 122 bin hektar ve İspanya'da 57

bin hektardır (www.lfl.bayern.de). Türkiye'nin ekim alanı AB'deki önemli üretici 7 ülkenin toplam ekim alanının %57'sine karşılık gelmektedir. Türkiye'de 2001 Tarım Sayımına göre 282.690 işletmede domates üretilmektedir ve bu işletmeler ortalama 0,72 hektar alanda domates üretiminde bulunmaktadır. AB'nin 2003 yılı tarımsal yapı anketi sonuçlarına göre AB 15'de 2003 yılında sebze, kavun/karpuz ve üzümü meyve yetiştiren 556.700 işletme vardır. Bu işletmeler yaklaşık 1,3 milyon hektar alanda üretimde bulunmaktadır. İşletmelerin ortalama büyüklükleri ise yaklaşık 2,4 hektardır. Bu işletmelerin %31'i İtalya'da, %30'u İspanya'da ve %11,2 si Yunanistan'dadır. Ekim alanı olarak İspanya %22, Fransa %20 ve İtalya %19 pay ile ilk üç sırada yer almaktadır.

Çizelge 3'de AB ve Türkiye'de domates üretimi ve verimleri karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Türkiye tek başına AB27'nin domates üretiminin yarısından fazlasını üretmektedir, ancak hektara verim AB ortalamasının altında gerçekleşmektedir. Ükelere göre verim farklılıklarında üretim teknolojisi de önemli olup özellikle son yıllarda topraksız tarım teknikleriyle yapılan üretimde geleneksel yöntemlere göre yüksek verim alınması bu farklılıklarda önemli rol oynamaktadır.

Çizelge 3: AB ve Türkiye'de Domates Üretimi ve Verimi

Ülkeler	Üretim (1000 ton)		Verim (ton/ha)		Kayıplar (%) 2003 yılı
	2005	2006	2005	2006	
EU25	17.667	15.489	60,1	59,6	-
EU27	18.421	16.537	53,3	52,2	-
<i>İspanya</i>	4.810	3.679	66,5	64,2	9,1
<i>İtalya</i>	7.187	6.351	51,8	52,0	3,8
<i>Portekiz</i>	1.085	922	79,3	76,8	10,3
<i>Yunanistan</i>	1.712	1.712	48,1	48,1	10,1
Türkiye	10.050	9.855	50,0	50,8	15,0
Türkiye (%)	54,6	59,6	93,8	97,3	-

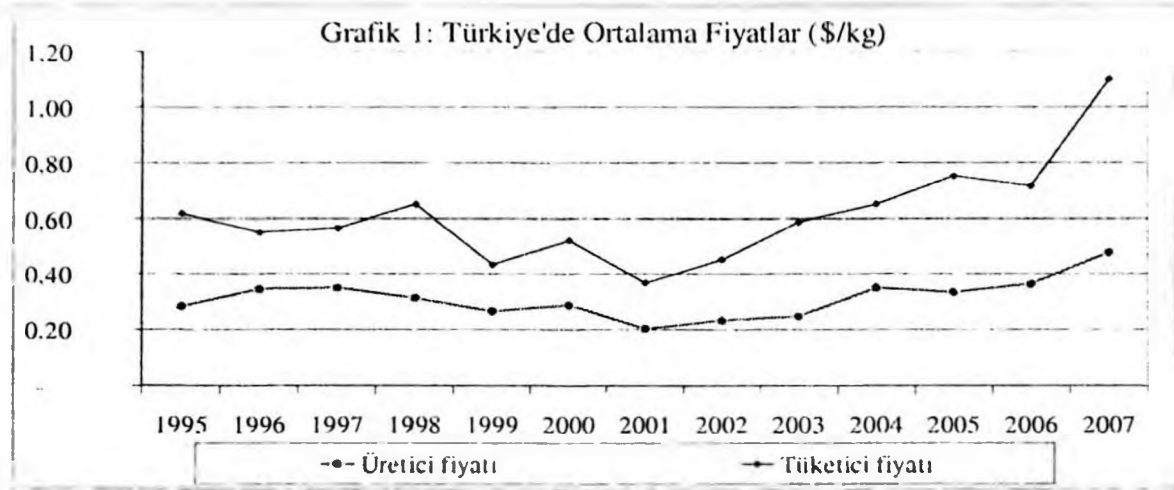
Kaynak: lfl. Agrarmaerkte 2006, fao.org.tr

Türkiye'de domates üretiminin yıllık yaklaşık %15'i kayıplara gitmektedir. AB'nin önemli üretici ülkelerinde ise kayıplar %3,8 ile %10 arasındadır.

Domates, AB'de üretilen tüm sebzeler içerisinde %28 ile ilk sırada yer almaktadır. Hasat edilen ürünün yaklaşık %60'ı sanayide kullanılmaktadır (lfl 2006). Türkiye'de üretilen domatesin sanayide kullanılma oranı ise yaklaşık %50 kapasite kullanma oranı ile AB'nin 1/3'i kadardır. Toplam üretimin yaklaşık %41'ini üreten İtalya, topluluktaki en önemli ülke

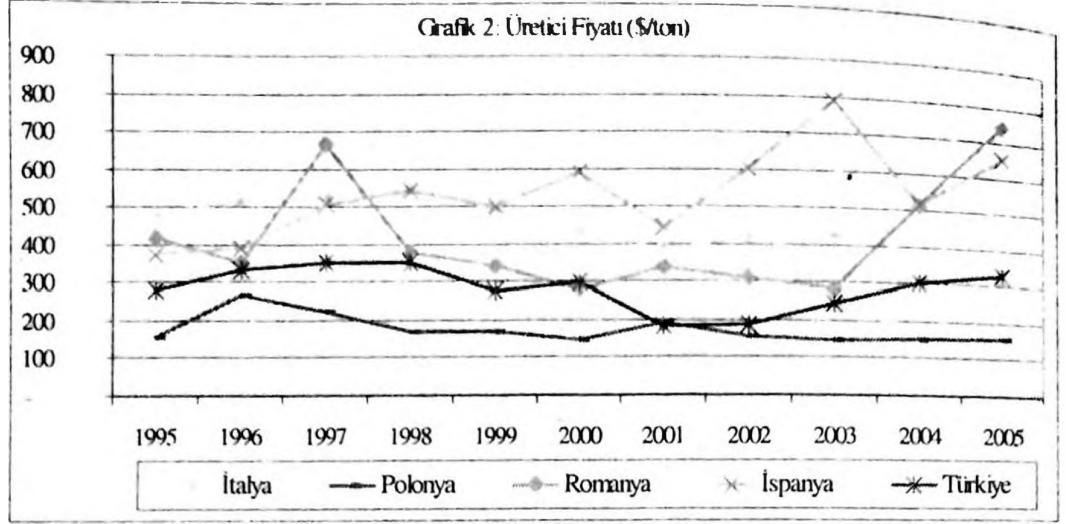
konumunda olup yıllık kişi başına tüketimi yaklaşık 66 kg'dır. AB'nde ortalama tüketim ise kişi başına yaklaşık 29 kg.'dır (Anonim 2006).

Taze sebze fiyatlarında dalgalanmalar diğer ürünlere göre daha fazla hissedilmektedir. Bunda arzdaki dalgalanmalar gibi, ürünlerin özellikleri de etkili olmaktadır. Taze sebzelerin fiyatları çabuk bozulmaları ve depolama sürelerinin kısıtlılığı, uygun depolama koşullarının olmaması, kalite gibi nedenlerden daha fazla etkilenmektedir. Ortalama fiyatlar 2001 yılından sonra üretici fiyatlarında daha düşük oranlarda artarken tüketici fiyatlarında bu artışın daha hızlı olduğu görülmektedir (Grafik 1). Üretici ve tüketici ortalama fiyatları arasındaki fark ise son 10 yıllık süreç içerisinde 0,33 dan 0,62 \$/kg'a çıkmıştır.

Kaynak: TUIK

1995 ve 2003 yılları arasında önemli üretici ülkelerin fiyatlarına bakıldığında Türkiye üretici fiyatlarının Polonya dışındaki diğer ülkelere göre daha düşük olduğu görülmektedir. 1998 yılından itibaren en yüksek üretici fiyatları ise İspanya'da oluşmuştur (Grafik 2).

Kaynak: TÜİK, fao.org.tr

Türkiye'nin taze domates ihracat fiyatı ise 2006 yılında tonu 572 dolar ile 2005 yılına göre az da olsa düşüş göstermiştir. 2006 yılında ihracat fiyatı en yüksek ürün 2.856 dolar ile kurutulmuş domates olmuştur. Kurutulmuş domatesi sırası ile domates salçası, ketçap ve diğer domates sosları izlemiştir. Türkiye'nin domates ve ürünleri ithalatında da kurutulmuş domates en yüksek fiyata sahip üründür (Keskin vd. 2007).

Türkiye'nin ihracat fiyatları diğer Akdeniz ülkeleriyle karşılaştırıldığında tüm ülkelere göre daha düşüktür. Türkiye'ye en yakın fiyatlar Yunanistan ihracat fiyatlarında görülmektedir. Türkiye'nin en önemli pazarı son yıllarda Rusya ve Suudi Arabistan olup AB ülkeleri topluluk tercihi nedeniyle üye ülkelerle ticaretlerini yoğunlaştırmaktadırlar. AB ile Türkiye arasında 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Gümrük Birliği Anlaşması kurulmuştur. Tarım ürünleri gümrük birliği dışında bırakılarak işlenmiş tarım ürünleri gümrük birliğine dahil edilmiştir. Türkiye ile AB arasındaki tercihli (tavizli) rejimi genişleten 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararına göre domatesin de dahil olduğu önemli birçok yaş meyve sebze giriş fiyatı sistemine tabidir. Giriş fiyatı uygulaması ürünlere göre değişmekte olup domates için tüm yıl uygulanmaktadır (www.tarim.gov.tr; Keskin vd. 2007).

Sektörün rekabet gücü domates verileri dikkate alınarak ithalat sızma oranı, uzmanlaşma katsayısı, dış rekabete açıklık ve ihracat/ithalat oranına göre Çizelge 4'de verilmiştir.

Çizelge 4: Domates Rekabet Göstergeleri

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
İthalat Sızma Oranı (İthalat/Talep)*100			0,001	0,001		0,001	0,001	0,001
Uzmanlaşma Katsayısı (Üretim/Talep)	1,71	1,52	1,49	1,49	1,56	1,54	1,81	1,81
Dış Rekabete Açıklık (İhracat/Üretim)+ ((1- (İhracat/Üretim))* İthalat/Talep)	0,014	0,013	0,023	0,027	0,023	0,025	0,023	0,031
İhracat/İthalat Oranı			3,469	3,426	20,798	5,884	5,884	

Kaynak: TEAE tarafından hesaplanmıştır.

AB ve Türkiye'nin 2005 yılında domates üretiminde uzmanlaşma katsayılarına bakıldığında Türkiye'nin İspanya, Portekiz ve Polonya'dan sonra dördüncü sırada olduğu görülmektedir. Polonya'nın 2003 yılından sonra üretimindeki artış uzmanlaşma katsayısının artmasına neden olmuştur (Çizelge 5). Türkiye'de ise domatesi taze tüketme alışkanlığı nedeniyle kişi başına tüketim yıllık yaklaşık 70–80 kg ile AB ülkelerinden fazladır. Bu nedenle üretimi fazla olmasına karşın iç talebin yüksekliği uzmanlaşma katsayısının İspanya, Portekiz ve Polonya'dan düşük olmasındaki ana nedendir.

Çizelge 5: Uzmanlaşma Katsayısına Göre AB'de Domatesin Rekabet Durumu

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Yunanistan	1,4	1,4	1,3	1,3	1,4	1,2	-
İtalya	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,5	-
Polonya	0,8	0,7	0,6	1,8	1,8	1,7	-
Portekiz	2,0	2,5	2,1	2,2	3,0	2,2	-
Romanya	0,9	0,9	0,8	0,9	1,3	0,6	-
İspanya	1,9	2,0	2,0	2,0	2,2	2,2	-
Türkiye	1,6	1,5	1,6	1,6	1,6	1,8	1,8

Kaynak: www.fao.org (1.5.2007) verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

5. GZTF Analizi

Güçlü Yönler

- ✓ Doğal koşulların her bölgede üretime imkan sağlaması
- ✓ Domates işleme sanayinin modern tesisleri ve ihracata yönelik üretimi ile dünya üretiminde önemli olması
- ✓ Sanayi üretimi salça kullanımının yaygınlaşması
- ✓ Yurt dışı talebe göre kurutulmuş domates gibi çeşitlendirilmiş işlenmiş ürünlerin üretiminin artışı

Fırsatlar

- ✓ Üretici örgütlerinin sektörde etkin hale gelmesi
- ✓ İyi tarım uygulamalarındaki gelişmelerin kalite ve standartlara olumlu etkisi
- ✓ Yerli pazarın büyüklüğü
- ✓ Sağlıklı beslenme kaygısı ile meyve sebze tüketme eğiliminin artışı
- ✓ AB'ye tam üyelik ve topluluk tercihi dahilinde ticaret yapma
- ✓ Ürün farklılaştırması ile kurutulmuş domates gibi talebi fazla olan ürünlere yönelim
- ✓ Sanayide kurulu kapasitenin yüksek olması

Zayıf Yönler

- ✓ Yapısal sorunlar
- ✓ Üretimin pazarlama kanalında etkin olmaması
- ✓ İzlenebilirlik ve standartlarla ilgili daha fazla ilerleme gerekiyor
- ✓ Depolama ve muhafaza tesislerinin yetersizliği
- ✓ Sanayide kapasite kullanım oranının düşüklüğü
- ✓ Belirli bir destekleme politikası olmaması

Tehditler

- ✓ İklim değişiklikleri ve ekolojik dengenin bozulması
- ✓ AB içerisindeki ticarete topluluk tercihi dışında kalınması
- ✓ Çin'in düşük maliyetli ürünlerle piyasaya girmesi ve dünya ticaretinde etkin olması

6. Sonuç

Türkiye'nin üretici ve ihracat birim fiyatlarının düşüklüğü, üretim kayıplarının diğer Akdeniz ülkelerinden 1,5-4 kat daha fazla olması, uzmanlaşma katsayısının taze ve işlenmiş üründe 1,5 ve 2,3 ile iyi düzeyde olmasına karşın dış rekabete açıklıkta 0,02 ve 0,6 ile düşük düzeyde olması sektör açısından rekabette önemli göstergelerdir.

Üretim ve tüketimdeki gelişmeler ve rekabet edebilirlik içsel dinamikler kadar dışsal etkilere göre de belirlenmektedir. Üretimi talebe göre yönlendirmek ve özellikle AB ve uluslar arası anlaşmaları dikkate almak artık günümüzde zorunluluk haline gelmiştir. Bu nedende içsel dinamiklerimiz olan güçlü yönlerimizi iyi değerlendirerek, zayıf olduğumuz alanlarda iyileştirme sağlayarak, dışsal etkiler karşısında ortaya çıkan tehditleri bilerek ve bunları birer fırsat haline dönüştürerek üretimi yönlendirmek gerekmektedir. Halen devam eden yapısal sorunlar, desteklemelerdeki ve örgütlenmedeki yetersizlikler, depolama tesislerinin

yetersizliği, yüksek üretim kayıpları ve iyi tarım uygulamalarındaki gelişmelerin yavaş olması ise önemli sorunlar olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim (2006) "Belirli Tarım Ürünleri İçin Sektör Analizi Raporlarının Hazırlanması (Meyve ve Sebze, Et)", EuropeAid Çerçeve Sözleşme LOT 1 Kırsal Kalkınma ve Gıda Güvenliği Talep No: TURKEY Altun/sapard/Tr 0406.01/FWC/022, Faslak Nihai Rapor, Türkiye Eylül 2006.
- Anonim (2006a) "Ortak Piyasa Düzenleri Alt Çalışma Grup Raporları, Yaş Meyve ve Sebze Alt Çalışma Grubu", Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Cilt 3, s 78-128.
- Anonim (2007) "Zirai ve İktisadi Rapor 2003-2006", TZOB Yayınları, Yayın No: 265, Ankara.
- Berkum, S., Ravensbergen, P. (2001) "Fruit and Vegetables Sector Analysis", page 149, Ministry of Agriculture, Water and Environment, Bucharest, 2003.
- Keskin, G., Çakaryıldırım, N. (2003) "Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği", TEAE Bakış, Sayı 4, Nüsha 8, Eylül 2003, Ankara.
- Keskin, G., Gül, U., (2004) "Domates", TEAE Bakış, Sayı 5, Nüsha 13, Nisan- 2004, Ankara.
- Keskin, G., Çakaryıldırım, N., (2005) "Türkiye'nin Sebze Üretimi ve Dış Ticareti", TEAE Bakış, Sayı 8, Nüsha 8, Aralık- 2005, Ankara.
- Keskin, G., Çakaryıldırım, N., Dölekoğlu, C., (2005) "Domates ve Domates Salçası Durum Tahmin 2005/2006", TEAE Yayın no: 140, Ankara.
- Keskin, G., Nazlı, C., Elçi, S., Özüdoğru, T., Valk, O V., (2007) "Türkiye Domates Alt Sektör Analizi, Çalışma Raporu", TEAE Yayın No: 162, ISBN: 978-975-407-237-2, Temmuz 2007, Ankara.
- Koç, A. (2006) "Türkiye'de Gıda Perakende Sektöründe Değişim Süreci ve Yaş Meyve Sebze Sektörü", 23 Kasım 2006, Antalya.
- Koç, D. (2003) "İhracatta Pratik Bilgiler- Yaş Meyve Sebze Sektörü" , İgeme yayınları, 2003.
- www.fao.org
www.lfl.hayern.de
www.tuik.gov.tr